

УДК 378.147:795.072.43

А. В. СУЩЕНКО

доктор педагогічних наук, професор
Класичний приватний університет

Ю. А. ГРИШКО

кандидат педагогічних наук
Запорізький національний університет

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГІПОДИНАМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

У статті проаналізовано проблему організації особистісно-зорієнтованого педагогічного процесу на заняттях з фізичного виховання для майбутніх фахівців гіподинамічних професій. Розкрито особливості впровадження ідей особистісно-зорієнтованої педагогіки. Показано, що варіативність моделей фізичного виховання дає змогу використовувати потенціал цієї освітньої технології при роботі з майбутніми фахівцями гіподинамічних професій.

Ключові слова: особистісно-зорієнтований педагогічний процес, фізичне виховання, спорт, гіподинамічні професії, вищий навчальний заклад, творчість.

Поступовий перехід людства до інформаційного типу існування дає надію фахівцям з фізичного виховання та спорту на великі перспективи розвитку своєї професії в майбутньому суспільстві. Дійсно, гіподинамічний стиль життя, про який так довго мріяли тисячі років футурологи різних часів, уже стає реальністю в розвинених країнах, швидко набираючи як позитивних, так і негативних наслідків. Один із таких наслідків – потреба в додатковому навантаженні на організм людини, що поступово деградує під впливом відсутності активної фізичної діяльності, займаючи в повсякденному житті позицію спостерігача за працею інших (у тому числі робототехніки). Додавши до цього всі перспективні розробки, що стосуються “розумних будинків”, автоматизації більшості побутових процесів (прибирання підлоги пилососом-роботом, автоматична мийка посуду тощо), маємо всі підстави для такого прогнозу – дедалі більше людей будуть вести гіподинамічний спосіб життя.

Особливо актуальним цей прогноз є щодо тих осіб, які планують або мріють про такий спосіб життєдіяльності на початку професійної кар’єри, що в українських традиціях розпочинається з навчання у вищому навчальному закладі. Для детальнішого розуміння, але не претендуючи на наукову точність, назовемо таких людей у межах цієї статті “майбутні фахівці гіподинамічних професій”, а їх підготовку в межах вищих навчальних закладах країни охарактеризуємо хоча б поверхнево в аспекті виконання однієї з функцій інститутів, академій та університетів, що прописана в Законі України “Про вищу освіту” – відбір та сепарація талановитих абітурієнтів.

Наш аналіз документу [1] показав, що така сепарація, незважаючи на, поки що, необхідність розвинених фізичних якостей людини в більшості професій, стосується лише декількох спеціальностей, зокрема 017 Фізична культура та спорт, у якій під час вступу абітурієнт має продемонструвати свою фізичну підготовленість. Показано, що “вступ до вищих навчальних закладів для здобуття вищої освіти ступеня молодшого бакалавра чи бакалавра за спеціальностями, прийом на навчання за якими здійснюється з урахуванням рівня творчих та/або *фізичних* здібностей, здійснюється на конкурсних засадах у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки за погодженням з центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать відповідні вищі навчальні заклади” [1].

Характеризуючи навчання майбутніх фахівців гіподинамічних професій через включене спостереження за навчанням студентів спеціальності юридичних, економічних, інформаційних та інших спеціальностей, констатуємо, що їх фізичне виховання поступово перетворюється на дисципліну за вибором студента та, як правило, проходить у несистемному режимі, без реальної відповідальності викладачів за фізичні якості студентів.

При цьому атавістичний характер занять з фізичного виховання в більшості університетів на старших курсах ставить на порядок денний нову наукову та практичну проблему.

Мета статті – постановка проблеми організації особистісно-зорієнтованого педагогічного процесу на заняттях з фізичного виховання для майбутніх фахівців гіподинамічних професій

Організація педагогічного процесу на заняттях з фізичного виховання у вищих навчальних закладах України за останні роки перманентно страждає від необґрунтованого урізання навчального навантаження викладачів кафедр фізичного виховання. По суті, дисципліна “фізична культура” або “фізичне виховання” стає небов’язковим додатком до професійної освіти фахівців гіподинамічних професій, що вимагає негайної реакції наукового співтовариства, вчених в галузі фізичного виховання та спорту, зокрема [2–10].

Обсяг навчального навантаження студентів, між тим, зріс настільки, що викликані цим малорухомість, обмеження м’язових зусиль стають причиною захворювань різних систем організму. При цьому специфіка фізичного виховання якраз і полягає в тому, що усвідомлена інформація про стан свого здоров’я, як правило, не стає мотивованим спонуканням до виконання фізичних вправ, формування такого способу життя, який сприятиме досягненню особистих і суспільних цілей. Критерієм ефективності процесу фізичного виховання не є рівень здоров’я студентів, їх фізичної працездатності, адже сама майбутня праця не передбачає розвинених фізичних якостей.

За таких умов покращення фізичного стану студентів, а, отже, і рівня здоров’я, можливе лише за умови проведення систематичних цілеспрямо-

ваних занять фізичними вправами, що мають тренувальні режими і розвивальний характер. При цьому, оскільки такі заняття можуть бути реалізовані лише на засадах особистого бажання та задоволення від них, маємо право формального відношення цього типу педагогічного процесу до особистісно-зорієнтованої освітньої технології, яка має свої суттєві переваги.

Наші дослідження свідчать, що потреби, мотиви та інтереси в галузі фізичного виховання мають свої вікові особливості і пов'язані з психологічним розвитком, соціальним формуванням особистості, темпераментом, соціально-економічними умовами життя конкретної особи. Однак, у літературі відсутні дані, які дають змогу виокремити чинники, що впливають на формування мотивації студентів до фізичного самовдосконалення, стимули до систематичних занять фізичними вправами відповідно до індивідуальних і типологічних особливостей нервової системи, соціально-економічних умов життя, організаційно-методичних умов забезпечення процесу фізичного виховання у вищій школі в різних регіонах України. Вирішення цих питань сприятиме вдосконаленню організаційно-методичної основи фізичного виховання студентів і перетворить його з об'єкта педагогічного процесу на суб'єкт, підвищить його активність і зацікавленість у досягненні високого рівня власного фізичного здоров'я в зоні автономної поведінки та під час дозвілля.

Дозвілля людини, що мала пролонгований досвід занять спортом, як правило, містить в собі ознаки здорового способу життя, боротьби з гіподинамією, підтримкою гігієни сну та харчування тощо. Особливо виділяються в цьому сенсі особи, які продовжують спортивну діяльність у дорослому віці на високому рівні, маючи спортивні амбіції найвищого порядку.

Авторський досвід включеного спостереження за спортивним середовищем дає змогу констатувати факт збереження важливих патернів життєдіяльності в більшості спортсменів завдяки наявності оперативних та стратегічних цілей, що підживлюють сенси професійного та особистого життя кожного з них, детермінують регулярні тренування в обраному виді спорту і не тільки в ньому.

Серед факторів і причин, що сприяють такій осмисленій роботі над собою протягом життя варто назвати феномен, який має унікальне життєпідтримуюче значення. Його сутність у тому, що в спортсмена-ветерана, на відміну від звичайного спортсмена, все "завжди попереду", адже ветеранські змагання відбуваються з розбивкою за віковими групами по 5 років. При цьому світові, європейські та національні рекорди, які мають об'єктивний характер, є точними орієнтирами для порівняння, стимулюючи пошук засобів збереження, підтримки та розвитку спортивної форми без шкоди для здоров'я.

Особливо цікавими видаються суспільству приклади багаторічної спортивної діяльності осіб, що досягли вражаючих спортивних результатів у легкій та важкій атлетиці, плаванні, велосипедному спорті тощо, де ци-

фрові значення учасників змагань фіксуються і публікуються у Книзі рекордів Гіннеса.

Навіть поверхневого перегляду в YouTube досить, щоб зрозуміти в якій чудовій формі знаходяться більшість спортсменів-ветеранів порівняно з пересічними особами симетричного віку, які не займаються спортом. Як приклад можна навести нещодавно встановлений рекорд світу Hidekichi Miyazaki на 100 м – 42,22 с у 105 років. Патерни життя таких людей очевидно мають вивчатися з різних боків та під різним кутом зору фахівцями різного профілю: медиками, фізіологами, геронтологами, психологами тощо.

Таким чином, масовий спорт треба визначити як перспективний засіб відновлення сил людини в процесі її тренувальної діяльності, а також можливість самоствердження і самовираження у вільний від професійної і побутової діяльності час.

Його суспільна сутність полягає в знятті емоційної та когнітивної напруги, запобіганні багатьох конфліктів, зміцненні взаєморозуміння та взаємозбагачення поколінь, задоволення екзистенційних потреб особистості. Спорт є не тільки засобом боротьби з негативними явищами сучасного інформаційного суспільства, а й здатен формувати в суспільній свідомості гідні ціннісні установки на здоровий спосіб життя, етичні, естетичні та морально-психологічні атрактори.

Серед мотивів участі в спортивному русі виокремимо такі: інтерес до нових вражень від незвичайних і несподіваних подій під час спортивних змагань; можливість отримання нової інформації та обміну думками людей однієї субкультури; цікаві зустрічі з новими людьми; занурення в інше культурне або природне середовище; перспектива отримання позитивних емоцій та можливості розважитися.

Згідно з вищевикладеним, доцільним є поширення та популяризація спорту серед студентів вищих навчальних закладів та організація масштабної роботи з проведення масових спортивних змагань у країні та за кордоном.

У кожної людини свій шлях до творення образу власного “Я” загалом, а своєї фізичної природи зокрема. Сьогодні необхідно будувати процес фізичного виховання та й освіти загалом через усвідомлення, розуміння та визнання унікальності того, хто вчиться. Важливо в процесі освіти навчити індивіда бачити, чути себе, відчувати свою унікальність, виробити в ньому потребу в самоактуалізації, допомогти розвинути здібності та подбати про творче відношення до справи, його самостійність у самореалізації через загальнолюдські культурні цінності: Здоров’я, Душу, Істину (Інтелект), Добро, Красу, Слово, Гуманізм.

На основі цих та інших цінностей культури тільки й можливо оновити зміст освіти і визначити процес самовдосконалення як шлях особистості до себе, дійсно відчути себе найбільшою цінністю на Землі.

Для цього необхідно перетворити студента з об’єкта на суб’єкт освіти, зі споживача знань на творця, оскільки сьогодні важливим є не стільки обсяг знань, скільки здатність орієнтуватися в інформації, технологіях, сві-

ті речей, явищ, процесів, культур. При цьому суб'єкт повинен мати навички колективної діяльності, вміння приймати рішення і головне – самостійно вчитися. Саме культурна освіченість є фундаментом духовної культури особистості, яка характеризується піднесеністю думок, потреб, здібностей, гуманних цінностей і благородної мотивацією діяльності. Це одне з основних напрямів гуманізації навчання, його олюднення.

Отже, головний недолік сучасного педагогічного процесу в плані фізичного виховання полягає у його деінкультурації та дегуманізації. Його базова модель є безособистісним процесом. Він формує особливий тип особистості – інтелектуального споживача. При великій кількості знань та наявності масиву інформації відбувається зубожіння духовного та фізичного світу випускника навчального закладу.

Чи можна за цих умов очікувати від сучасних випускників вищів високої духовної культури, блиску розуму, вміння співпереживати, логічно захоплююче говорити, шанобливо спілкуватися з іншими, дбати про своє здоров'я та фізичний стан протягом життя?

Тільки в світі культури і з її допомогою можлива гуманізація – процес оволодіння родовими людськими якостями, серед яких пріоритетними є здоров'я, розум, доброта, гуманність, висока працездатність. Функція гуманізації універсальна, вона притаманна всім культурам. Щоб об'єднати людину з культурою, треба навчити її розуміти мову останньої, освоїти, матеріалізувати в собі загальнолюдські й національні культурні цінності.

В цьому сенсі надія на творчий характер викладацької діяльності має свої підстави.

На думку Л. Зубченко, формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання перебуває в міждисциплінарному контексті й вимагає врахування філософських та психолого-педагогічних підходів до визначення сутності феномена творчості, творчої діяльності особистості, креативних здібностей, педагогічної творчості загалом та педагогічної творчості викладачів фізичного виховання зокрема [2].

При цьому автор визначає педагогічну творчість як соціально та особистісно значущу діяльність педагога, спрямовану на пошук, створення й використання нових, нестандартних засобів вирішення педагогічних завдань, що зумовлено єдністю інтелектуальних та спонукальних умінь, вольових зусиль та емоційного стану педагога, його креативних здібностей [2].

На підставі аналізу провідних завдань системи фізичного виховання в освітньому просторі України, автор розкрив особливості педагогічної творчості вчителя фізичного виховання: утвердження ідей щодо здорового способу життя як якісної характеристики сучасної людини, перехід від масово-репродуктивних форм і методів навчання до індивідуально-творчих, максимальну орієнтацію на індивідуалізацію фізкультурно-оздоровчої роботи тощо [2].

Іншими словами, на освітньому просторі України настав час кардинальної зміни парадигми фізичної підготовки студентів гіподинамічних

професій. Ми опинилися перед необхідністю визначити нові цілі (для чого вчити?) фізичного виховання, вибрати відповідні цим цілям зміст (чому вчити?), і сконструювати педагогічні технології, що забезпечують досягнення цілей за допомогою відібраного змісту (як вчити?).

Висновки.

1. Проблема організації особистісно-зорієнтованого педагогічного процесу на заняттях з фізичного виховання для майбутніх фахівців гіподинамічних професій має актуально-перспективний характер і впливає із загальної тенденції організації занять з фізичного виховання в більшості університетів країни.

2. Одним з перспективних варіантів її вирішення є стимулювання важливих патернів життєдіяльності в більшості фахівців гіподинамічних професій, постановці оперативних та стратегічних спортивних цілей, що підживлюють сенси професійного та особистого життя кожного з них, детермінують регулярні тренування в обраному виді спорту і не тільки в ньому.

3. Сьогодні необхідно будувати процес фізичного виховання та й освіти загалом через усвідомлення, розуміння та визнання унікальності того, хто вчиться, що ставить на порядок денний питання про стимулювання творчого характеру професійної діяльності викладачів фізичного виховання вчз. Саме їх важливо навчити бачити, чути іншого, відчувати свою унікальну можливість допомоги тощо.

Список використаної літератури

1. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Зубченко Л. В. Формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. В. Зубченко. – Луганськ, 2013. – 226 с.
3. Матукова Г. І. Формування фізичної культури студентів вищих навчальних закладів у позааудиторний час : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. І. Матукова. – Кіровоград, 2005. – 215 с.
4. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх учителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. Й. Михайлишин. – Київ, 2006. – 251 с.
5. Міненко А. О. Формування валеологічних знань у майбутніх учителів фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. О. Міненко. – Київ, 2007.
6. Міхеєнко О. І. Валеологічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вищому педагогічному навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. І. Міхеєнко. – Суми, 2004. – 202 с.
7. Папуча В. М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. М. Папуча. – Запоріжжя, 2010. – 243 с.
8. Сичов С. О. Формування потреби фізичного вдосконалення у студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С. О. Сичов. – Київ, 2002. – 202 с.
9. Смакула О. І. Формування ціннісного ставлення майбутніх педагогів вищої школи до фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. І. Смакула. – Київ, 2004. – 201 с.

10. Собко С. Г. Формування особистісної активності майбутніх учителів фізичного виховання у поза аудиторній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С. Г. Собко. – Кіровоград, 2006. – 210 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017.

Сущенко А. В., Гришко Ю. А. Проблема организации личностно-ориентированного педагогического процесса на занятиях по физическому воспитанию для будущих специалистов гиподинамических профессий

В статье проанализирована проблема организации личностно-ориентированного педагогического процесса на занятиях по физическому воспитанию для будущих специалистов гиподинамических профессий. Раскрыты особенности внедрения идей личностно ориентированной педагогики. Показано, что вариативность моделей физического воспитания позволяет использовать потенциал этой образовательной технологии при работе с будущими специалистами гиподинамических профессий.

Ключевые слова: *личностно-ориентированный педагогический процесс, физическое воспитание, спорт, гиподинамические профессии, высшее учебное заведение, творчество.*

Sushchenko A., Grishko U. The Problem of Organizing a Person-Oriented Pedagogical Process in Physical Education Classes for Future Specialists in the Field of Hypodynamic Professions

The article analyzes the problem of organizing a person-oriented pedagogical process at physical education classes for future specialists in the field of hypodynamic professions. The peculiarities of introduction of ideas of personally oriented pedagogy are revealed. It is shown that the variability of the models of physical education makes it possible to use the potential of this educational technology when working with future specialists of the hypodynamic professions.

One of the promising options for solving it is to stimulate important life patterns in the majority of specialists in the field of hypodynamic professions, setting up operational and strategic sports goals that nourish the meaning of professional and personal life of each of them, determine regular training in the chosen sport and not only in it.

It is shown that today it is necessary to build the process of physical education and education in general through awareness, understanding and recognition of the uniqueness of the learner, which places on the agenda the issue of stimulating the creative nature of the professional activity of teachers of physical education in higher education institutions. It is important for them to be trained to see, hear another, feel their unique opportunity of help, etc.

Key words: *personally oriented pedagogical process, physical education, sport, hypodynamic professions, higher educational institution, creativity.*